

[Sayı/Issue: 26, Ağustos/August 2025]

## NEF'Î'NİN TÜRKÇE GAZELLERİNDE “VÂSÛHT” TARZI AŞK ÜZERİNE

(On Love In The “Vâsûht” Style In Nef'î's Turkish Ghazals)

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 26 Mart 2025

Kabul Tarihi / Date Accepted: 07 Ağustos 2025

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Ağustos 2025

DOI Numarası / DOI Number: 10.51592/kulliyat.1663998

Leyla ALPTEKİN SARIOĞLU

Doç. Dr.

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen-Edebiyatı Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Orcid.org.0000-0002-9406-7235

leyla.sarioglu@msgsu.edu.tr

### Makale Bilgisi

**Değerlendirme:** Bu çalışma çift taraflı kör hakemlik sistemi uygulanarak değerlendirilmiştir.

**Etik Beyan:** Çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur.

**Etik Kurul Belgesi:** Makale için “Etik Kurul Belgesi” gerekmektedir / gerekmemektedir.

**Benzerlik Taraması:** “Benzerlik Raporu” Turnitin.com / iThenticate / İntihal.Net sistemi üzerinden alınarak tarama yapılmıştır.

**Telif Hakkı:** Çalışmanın hazırlanma sürecinde yazar/yazarlar tarafından “Telif Hakkı Formu” imzalanarak sunulmuştur. Yazar/yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler.

### Atıf Bilgisi:

AlpTekin Sarioğlu, L. (2025). Nef'î'nin Türkçe Gazellerinde “Vâsûht” Tarzı Aşk Üzerine. *Külliyyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 27(Ağustos), ss.197-208,

<https://doi.org/10.51592/kulliyat.1663998>

### Sorumlu Yazar:

Leyla ALPTEKİN SARIOĞLU, leyla.sarioglu@msgsu.edu.tr

### Özet

XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Osmanlı zihniyetinde ve estetik algısında bazı değişimler yaşanması, klasik Türk şiirinde yenilik arayışlarına neden olmuş, şairlerimiz gelenekten farklı konulara yönelmeye başlamışlardır. Bir ekol ya da akım hâline gelmese de XVII. ve XVIII. asırlardan başlayarak klasik Türk şiirinin aşk anlayışında kırılma noktalarından biri olarak sayılan "vâsûht" tarzı şiir üslûbu, bahsi geçen yüzyıllarda yazılmış kimi şiirlerde izi görülen Doğu kaynaklı bir etkiyi temsil etmektedir. "Vâsûht"; kaynağı olan Fars şiirinde sevgiliden yüz çevirme ve sevgiliyi terk etme şeklinde daha keskin davranışlarla kendini gösterirken klasik Türk edebiyatında, aşkın ve sevgilinin eziyetinden, cefasından usanarak bıkkınlık hâlinde olmayı, bezgin ve umutsuz bir âşğın yeni aşk arayışları içine girmesini ifade etmektedir. Klasik Türk şairleri, bu etki ile vâsûht tarzı aşkın izlerini taşıyan manzumelerinde klasik Türk şiiri gelenegindeki aşk anlayışının tersine olacak şekilde sevgiliden ve aşktan vazgeçen, aşkın cefa ve sıkıntısından usanan, bıkkın bir âşğın ağzından şiirler yazmışlardır. Klasik Türk edebiyatında bu tarz ile şiir yazan isimler arasında Fehîm-i Kadîm (ö. 1647), Şehrî (ö. 1660), İsmetî (ö. 1665), Nedîm (ö. 1730) ve Şeyh Gâlib (ö. 1799) gelmektedir. Bu çalışmanın konusu, klasik Türk edebiyatının zirve şairlerinden Nef'î'nin (ö. 1635) Türkçe gazellerinde vâsûht tarzı aşkın izini sürmek; hem gazel hem beyit boyutunda tespit edilebilen bu şiirlerde konunun nasıl işlendiğini ortaya koymak, netice olarak da şairin vâsûht tarzı ile şiir yazan isimler arasında sayılıp sayılmayacağına dair fikir öne sürmektir.

**Anahtar Sözcükler:** Klasik Türk şiiri, Nef'î, vâsûht, gazel.

### Abstract

In the 17th and 18th centuries, shifts in the Ottoman intellectual and aesthetic mindset led to a search for innovation in classical Turkish poetry. This period saw poets exploring themes outside traditional norms. One such innovation was the emergence of the *vasuht* style of love poetry. Though not forming a dominant movement, *vasuht* marked a turning point in the literary conception of love. Originating from Persian poetry—where it often entailed more dramatic acts like abandoning the beloved—in classical Turkish literature, *vasuht* expressed emotional fatigue, disillusionment, and the lover's renunciation of love due to its suffering and hardships. It introduced a tone of weariness and a quest for new forms of love, diverging from the traditionally idealized, patient, and devoted lover figure. Poets such as Fehîm-i Kadîm (d. 1647), Şehrî (d. 1660), İsmetî (ö. 1665), Nedîm (d. 1730) and Şeyh Gâlib (d. 1799) are among those who adopted this style. This study focuses on identifying elements of the *vasuht* style in the Turkish ghazals of Nef'î (d. 1635), a towering figure in classical Turkish poetry. It aims to examine how the theme manifests in his ghazals and couplets and to assess whether Nef'î can be considered a contributor to the *vasuht* tradition, despite his reputation for strong classical forms and satirical tones.

**Key Words:** Classical Turkish poetry, Nef'î, vasûht, gazel.

## GİRİŞ

Klasik Türk edebiyatının aşk anlayışı hakkında etraflı bilgi vermek bu yazının sınırları dışında kalmakla birlikte kısaca ifade etmek gerekirse bu edebî gelenekte eser üreten şairin, belirli kabuller etrafında şekillenmiş bir âşığı ve sevgiliyi anlattığı malumdur. Klasik Türk edebiyatında aşk, tek taraflı olup âşık, karşılıksız bir şekilde seven ve aşkın sıkıntısını çeken; sevgili ise bu aşka kayıtsız kalan rolündedir. Bu karşılıksız aşkta, sevgilinin hayaliyle yetinmek aynı zamanda bir olgunluğa yükseliş merhalesi de sayılmaktadır. İradesi elinden gitmiş bu âşık, sevgiliye mahkûm ve mecbur konumdadır (Akün 1994: 415-416). Böylesi bir âşığın dilinden şiirler yazan klasik Türk şairleri, çoklukla sevgilinin vefasızlığı karşısında âşığın hâllerini ve düştüğü acıklı durumları anlatmışlardır (Şentürk 2016: 372-79).

XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Osmanlı zihniyetinde ve estetik algısında bazı değişimler yaşanması, klasik Türk şiirinde yenilik arayışlarına neden olmuş, şairlerimiz gelenekten farklı konulara yönelmeye başlamışlardır (Babacan 2010: 58). Klasik Türk şiirindeki ilk mühim muhteva yeniliği aşk anlayışı ve âşığın hâllerinin daha gerçekçi, günlük hayata dönük, soyuttan somuta geçen bir zemin üzerine taşınmasıdır (Horata 2019: 46). Bu dönemde gelenek üzerindeki kırılmalara bir de âşık ve sevgili arasındaki ilişkinin değişmesi; âşığın sevgiliye olan bağının azalması eklenmiştir. Mezkur devirde Batı medeniyeti ile yakın ilişkide olan Osmanlı toplumu ve sanatı, diğer yandan Doğu ile olan sanatsal bağlarını da sürdürmüş, şiire "vâsûht" tarzı aşk denen, kökeni klasik Fars şiirinde XVI. ve XVII. yüzyıllardaki farklılaşmaya dayanan; Osmanlı ile Hint ve İran sahalarının etkileşimi sonucunda klasik Türk şiirinde kendisini gösteren bir üslubu da sokmuştur (Babacan 2010: 59).

### 1. "Vâsûht" Tarzı

"Vâsûht", Fars şiirinde, şairin sevgiliden şikâyet ettiği; ondan yüz çevirdiği ve hatta onun aşkından vazgeçmeyi düşündüğü bir üslûptur (Enverî 2011: 2037). "Vâsûht" mürekkep mastarı İran şairlerinin kullandığı bir ıstılah olarak sevgiliden bıkkınlık ve ondan tiksınme manalarına gelerek (Babacan 2010: 59) âşığın, aşk ve hevesten ferâgat eylemesi demektir (Şu'ûrî Hasan Efendi 2019: 345).

Edebiyatta "vâsûht", "Vukû" mektebinin bir yan kolu olarak zuhur etmiş bir tarzıdır (Babacan 2010: 59). Fars şiiri, devrelere göre yapılan üslûp sınıflandırmasında sekiz ana devreye bölümlendirilmiş; bunlardan H. 10. asırda kendini gösteren dördüncü devre "Ara dönem" veya "Mekteb-i Vukû" ve "Vâsûht" olarak adlandırılmıştır (Çiçekler 2006: 13). Sebk-i Irâkî ile Sebk-i Hindî arasında bir geçiş üslûbu sayılan Mekteb-i Vukû' (Çiçekler 2006: 24), "Vâkî'â-gûyî" olarak da anılmakta ve "Mekteb-i Vâsûht" ile birlikte iki mektep veya ekole ayrılmaktadır (Güleryüz 2006: 103).

Mekteb-i Vukû', Sebk-i Irâkî şiirinin gerçeklikten uzaklaşan tavrına karşı olarak ortaya çıkmış, aşk ve âşıklık hâllerini realist bir biçimde ifade etme yoluna gitmiştir (Güleryüz 2006: 104-105). Ancak Mekteb-i Vukû' şairleri, aşk, âşık ve maşuk üçgenindeki konu darlığı sebebiyle yeni arayışların peşine düşmüşler, neticede Mekteb-i Vukû' hareketi içerisinde Mekteb-i Vâsûht denen bir ekol ortaya çıkmıştır

(Güleryüz 2006: 105). Kimi kaynaklar, bu ekolün öncüsünün Vahşî-i Yezdî/Bâfkî (ö. 1583) olduğunu (Babacan 2010: 59); kimileri ise bu tarzın ilk ve tek temsilcisinin Vahşî sayılmasının doğru bir görüş olmadığını kaydetmektedirler:

*“Şibî-yi Nu'mânî, Vâsûht ekolünün Vahşî-yi Bâfkî ile başladığını ve onunla sona erdiğini ifade etmektedir. Ancak bu düşünceye katılmak mümkün değildir. Çünkü ma'sûkuna karşı isyân ederek yüz çeviren ve bu konuda şiiirler söyleyen başka şairler de vardır. Bunlar arasında Ebulkasım Muhteşem-i Şirvânî, Hisâbî-yi Natanzî, Zevkî-yi Nûnî, Zihnî-yi Kâşânî, Şucâ'-ı Kâşânî, Sâfî-i Bemî... ve diğerlerini sayabiliriz.”* (Güleryüz 2006: 106).

Mekteb-i Vukû', XVII. asrın ilk çeyreğine kadar İran ve Hindistan'da; Mekteb-i Vâsûht ise aynı devreye kadar Hindistan'da etkisini devam ettirmiştir (Güleryüz 2006: 107). Bu tarz, edebiyatta aşk ile ilgili konular bahsinde gerçekçiliğin yolunu açmış, Mekteb-i Vâsûht ile şiir yazan şairler, halkın olağan yaşamında karşısına çıkan realist bir aşkı anlatmışlardır. Bu devrede aktarılan âşık ve sevgili, bizzat hayatın içinde olan karakterlerdir. Geçmişte âşıktan yukarıda konumlandırılan sevgili, bu tarzda daha aşağıda görülmeye başlanmış, âşık ise evvelki tavrını değiştirerek duyarsız ve umursamaz bir karaktere bürünmüştür. Vâsûht tarzı şiirde daha ileri gidilerek sevgiliden vazgeçme ve hatta başka bir sevgili bulma teması da işlenmiştir (Mum 2006: 112).

Klasik Türk şiirinde ilk örneklerine XVI. ve XVII. yüzyıl Hint-İran sahası şairlerinin şiirlerinde rastlanan ve klasik şiirdeki alışılmış aşk ilişkisinin tam aksi bir tarzda sevgiliden vazgeçme veya onu terk etme noktasında gerçekleşen vâsûht tarzı aşk, XVII. yüzyıl Osmanlı sahasında da bazı şairlerin belli şiirlerinde kendini göstermektedir. (Kuzu 2023: 84).

Fettah Kuzu, vâsûht tarzı aşkın terennümleri ile Türk edebiyatında ilk şiir yazan ismin Hoca Dehhânî (ö. 1401'den önce?) olduğunu ortaya koymuştur (2023). XVII. ve XVIII. asırlarda, hususiyetle Sebki-Hindî akımının etkisindeki şairlerin eserlerinde, tam bir vâsûht örneği olmamakla birlikte, türlü yönlerden vâsûhta yakın sayılabilecek şiirlere rastlanmaktadır. Klasik Türk edebiyatında bu tarz ile şiir yazan isimler arasında Mihrî Hâtûn (ö. 1514-15), Bâkî (ö. 1600), Mu'îdî (ö. 1568?) (Taştan 2019: 450), Fehîm-i Kadîm (ö. 1647), Şehrî (ö. 1660), İsmetî (ö. 1665), Nedîm (ö. 1730) ve Şeyh Gâlib (ö. 1799) gelmektedir (Babacan 2010: 61). Tarzın daha iyi anlaşılabilmesi için birkaç örnek vermek faydalı olacaktır.

Aşağıdaki beyitte Mu'îdî, vâsûht tarzı aşk anlayışının klasik bir örneğini vermekte; sabırlı, fedakâr, sevgilinin cefasına razı âşık tipinin aksine davranmakta, sevgilisinin vefasızlığını gerekçe gösterip artık ondan vazgeçtiğini ve onu sevmediğini dile getirerek alışılmış âşık söyleminin tersine hareket etmektedir. Sevgilinin kıymetini, aşkın kutsallığını yücelten geleneksel söylemin tersine, burada sevgili açıkça eleştirilmekte ve sevlmeye değer görülmemektedir. Bu yönüyle beyit, vâsûht tarzı aşkın edebî tezahürü olarak değerlendirilebilir. Şairin “sevmezem” sözünü tekrarlaması, bu kararlılığın altını çizmekte; aşka ve sevgiliye karşı oluşan duygusal kopuşu vurgulamaktadır:

Ol sanem çün bî-vefâdur vâz geldüm sevmezem  
Bî-vefâ sevmek hatâdur vâz geldüm sevmezem G. 313/1 (Tanrıbuyurdu 2018: 280)

İsmetî'ye ait şu beyit ise, vâsûht tarza yaklaşan bir sitem ve soğuma tavrını içinde barındırmaktadır. Beyitte şair, aşkıta çekilen çilenin karşılığını sorgulamakta, sevgilinin nihayetinde tek bir bakışla mukabelede bulunması, onun bin bir nazına oranla oldukça küçümsenmektedir. "*Yıllarca intizâr*" ifadesiyle âşğın sabrı, "*bir nigâh*" ile mukayese edilmekte ve şair buna değmediğini, yani aşkın karşılıksız bir fedakârlık olduğunu ifade etmektedir. Bu tavır, klasik aşk anlayışındaki sabırlı ve sadık âşık figürünün tersinedir. Dolayısıyla beyitte, sevilenin değersizliğini üstü kapalı biçimde dile getirme, aşkın kutsiyetini sorgulama ve artık bu yolda harcanan ömrün anlamsız bulunduğunu ima etme yönleriyle vâsûht tarzı aşk anlayışının sınırlarında dolaşıldığı görülmektedir:

Hezâr nâz ile 'uşşâka bir nigâhı o şûhuñ  
Reh-i niyâzda yıllarca intizâra degmez G. 39/4 (İpekten 1974: 62)

Vâsûht tarzı aşk anlayışının izlerinin bulunduğu Nedîm'e ait şu beyit ise içerdiği sitemkâr ve bedduaya yaklaşan ton ile klasik aşkın "sabreden âşık" anlayışının dışındadır. Şairin kullandığı dil ve tavır, vâsûht tarzı aşkın önemli göstergelerini barındırmaktadır. Beyitte, klasik gazelde nadir görülen beddua teması öne çıkmaktadır. Şair, kendisini "*bîmâr-ı hicrân*" yani ayrılık hastalığına tutulan bir âşık olarak tanımlamakta ve bunun sorumlusu olarak sevgiliyi suçlamaktadır. Sevgiliye hitaben "sen de hasta ol" demesi, sadece bir sitem değil, aynı zamanda bir karşılık isteme, hatta intikam hissi ile söylenmiş bir beddua niteliğindedir. Bu, vâsûht tarzın temel özelliklerinden biri olan aşktan usanma ve sevgiliye öfke duyma hâlinin açık bir göstergesidir. Şair burada, aşkın acı veren doğasına karşı sabretmek yerine, aşkı ve sevgiliyi sorgulayan, ona beddua eden, öfkesini dile getiren bir âşık profili çizmektedir:

Hücûm-ı nâle-i şeb-gîrden zâlim haberdâr ol  
Beni bîmâr-ı hicrân eyledîñ sen dahî bîmâr ol G.77/1 (Macit 2017: 241)

## 2. Nef'î'de "Vâsûht" Tarzı Aşk

Klasik Türk şiirinin en büyük şairlerinden olan Nef'î üzerine yapılan akademik çalışmalar çoklukla onun kasideciliği ve heccav yönü üzerinedir. Bu çalışmada XVII. asrın kimi şairlerinde görünen vâsûht tarzının, Nef'î'nin Türkçe gazellerindeki yansıması üzerinde durulmuştur.<sup>1</sup> *Türkçe Divan*'ındaki gazellerinde Nef'î'nin, genel itibarıyla klasik Türk edebiyatının geleneksel kaidelerine uygun, sevgilinin

<sup>1</sup> "Vâsûht" tarzı aşkın izlerini aramak üzere şairin *Farsça Divan* ve *Sihâm-ı Kazâ* adlı eserleri de incelenmiş ancak mezkûr eserlerde bu konuda bir malzemeye rastlanmamıştır.

her türlü sıkıntı ve eziyetine razı bir âşığın hâllerini anlatan şiirler yazarken, bazı şiirlerinde de yukarıda bahsi geçen temalara değinmesi dikkat çekicidir.<sup>2</sup>

Nef'î'nin, divanının ilk gazellerinden olan “*ne belâ*” redifli 5 beyitlik gazeli, vâsûht tarzı aşkın izlerini taşımakta; şair, gazelin tamamında sevgilinin güzellik unsurlarının âşık üzerindeki bıkırtıcı etkisine değinmektedir. Sevgilinin yan bakış okları âşığın kalbine battığı hâlde sevgilinin naz ve bilmezden geliş hâlinde olması; gönlünde sabrı kalmayan âşığın bu naza tahammül etmek zorunda bulunması; sevgilinin kaşının kıvrımına dayanamaz hâlde olan âşığın bir de saç ve kâkülün kıvrımlarına katlanma eziyetini çekmesi; sevgilinin saçının her bir telinin ejder olarak tahayyülü, âşık için sabredilemeyecek bir bela olarak anlatılmıştır. Gazelin son beytinde şair, âşığa eğlence olarak kendi iniltisinin yettiğini, gönül çeken nağme için bülbüle minnetin de bela olduğunu aktarmaktadır. Bu durum klasik Türk şiiri geleneğine aykırı olmakla, hem âşığın sevgiliden bıkmasına hem de uzaklaşmasına işaret etmektedir. Nef'î'nin gazelde bahsettiği âşık, aşktan ve sevgilinin verdiği eziyetten usanmış, çaresiz bir hâldedir. Her beytin sonunda yer alan “*ne belâ*” redifi, gazelin bütününde aşkın ve sevgilinin güzellik unsurlarının, klasik anlamda yüceltilmek yerine birer azap kaynağı olarak resmedildiğini açıkça göstermektedir. Sevgilinin gamzesi, kaşı, saç, zülfü gibi geleneksel şiirde idealize edilen unsurlar, burada âşığın dayanamayacağı düzeyde eziyet ve sıkıntı kaynağı olarak sunulmuştur. Bu yaklaşım, klasik aşk söyleminin aksine, güzellik karşısında hayranlık değil, tahammülsüzlük ve yorgunluk hissi yaratmaktadır. Özellikle ilk beyitte dile getirilen, “*Dilde sabr olmayıcak nâza tahammül ne belâ*” ifadesi, aşkın doğasında bulunan naz ve tegâfüle artık sabır gösterilemediğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu, vâsûht tarzı aşk anlayışının temel öğelerinden biri olan âşığın sabır ve sadakatten uzaklaşması, onun yerine şikâyet ve kırgınlıkla hareket etmesi durumunu yansıtmaktadır. Nef'î'nin bu gazeli, klasik biçim özelliklerini taşımasına rağmen içerik düzleminde aşkı sorgulayan, sevgiliyi eleştiren ve ıstıraptan usanmış bir âşık portresi çizmektedir. Bu yönüyle gazel, vâsûht tarzı aşk söyleminin izlerini taşımaktadır:

Gamze dildüz olıcak nâz u tegâfûl ne belâ

Dilde sabr olmayıcak nâza tahammül ne belâ

(Gamze kalbe batınca naz ve anlamazdan geliş ne bela/ Gönülde sabr olmayınca naza tahammül ne bela)

Çîn-i ebrûya tahammül edemezken âşık

Girih-i pür şiken-i turra-i kâkül ne belâ

(Âşık onun kaşının kıvrımına bile tahammül edemezken/ Lüle ve kâkülün kıvrım kıvrım düğümü ne bela)

---

<sup>2</sup> Nef'î'nin gazelleri şu kaynaktan alınmıştır: Nefî Ömer Efendi, *Nefî Dîvânı*, Haz. Metin Akkuş, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 2018. E-kitap Erişim Tarihi (4 Aralık 2024) <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-206118/nefi-divani.html>. Şiirlerin manzum aktarımları için kullanılan kaynak ise şudur: Nef'î, *Dîvân*, Çeviren Furkan Öztürk, Hasan Âli Yücel Klasikler Dizisi, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2024.

Turrarlar gökte hümâ saydına âmâde iken  
Dil şikâr etmek için hâke tenezzül ne belâ  
(Lüleler gökte Hüma avına amade iken/ Gönül avlamak için yere inmek ne bela)

Dile her mûyu bir ejder görünür ol zülfün  
Nice bin ejderi bir yerde tahayyül ne belâ  
(O zülfün her teli gönüle bir ejder görünür/ Binlerce ejderi bir yerde tahayyül ne bela)

Âşıka nâlesi eğlence yeter ey Nef'î  
Nağme-i dilkeş için minnet-i bülbül ne belâ (G. 5)  
(Ey Nef'î, âşıka eğlence olarak iniltisi yeter/Gönül çeken nağme için bülbüle minnet ne bela)

Şairin, vâsûht tarzı aşkın izlerini taşıyan bir diğer gazeli de “çekemem” redifli 7 beyitlik şiiridir. Gazelin redifi, daha ilk bakışta muhtevası hakkında ipucu sunmaktadır. Geleneğe uygun aşk anlayışında âşık, sevgiliden gelen her türlü eziyeti zevkle çeken bir kimsedir. Nef'î bu gazelinde âşığı, aşktan, sevgiliden gelen eziyet ve sıkıntılara katlanamayan bir konuma sokmuştur. Gazelde âşık, kavuşmanın zevki için sevgilinin ayrılığına katlanmak istemeyen bir vaziyette ifade edilmiştir. Aşkını açığa vurmak istemeyen âşık, bunu dahi bir yük olarak görmektedir. Ona göre vuslat denen yük, çekilesi bir çile değildir. Geleneğin dışında yazılmış bu gazelde aşkı ve âşıklığın getirdiği hâlleri eziyet olarak görme yanında aşktan ve dolayısıyla sevgiliden uzaklaşma bağlamında vâsûht tarzı aşkın yansımaları mevcuttur.

Gazel boyunca şair, aşk yolunun meşakkatlerini sıralamış ancak bunların hiçbirine katlanamayacağını, yani aşkı artık bir değer, vuslatı uğrunda çile çekilecek bir ödül olarak görmediğini ifade etmektedir. İlk beyitte geçen “Lezzet-i vuslat için firkat-i yârî çekemem” mısraı, klasik aşk nazariyesine uygun bir yaklaşım değildir. Çünkü bu anlayışta ayrılık, vuslatı yücelten ve aşkın hakikatine ulaştıran bir sınav olarak görülmektedir. Oysa Nef'î, vuslatın tadı için dahi olsa ayrılığı çekmeyi anlamsız bulmaktadır. Gazel boyunca tekrar edilen “çekemem” redifi, klasik aşk söylemindeki sabır, kanaat ve tahammül ilkelerinin tersine bir durumu karşılamaktadır. Sevilenin vuslatı, bedel ödemeye değmeyecek kadar sıradanlaşmıştır. Aşkın uğruna çile çekilecek yüce bir değer olmaktan çıkması, gazelin merkezindeki vâsûhtî tavrı oluşturmaktadır. Vuslat uğruna firkate, şarap sohbeti uğruna baş ağrısına, gamzeye, naz ve tegâfüle, bülbülün iniltisine karşı yöneltilen bu itiraz dili, gazeli vâsûht tarzı aşkın bir terennümü hâline getirmektedir:

Lezzet-i vuslat için firkat-i yârî çekemem  
Sohbet-i bâde için renc-i humârî çekemem  
(Vuslatın tadı için yârin ayrılığını çekemem/ Bade sohbeti için içkiden baş ağrısı çekemem)

Âşinâ çıktım ise çeşmine kâfir değilim  
Sitem-i gamze-i nezzâre-şümârî çekemem  
(Gözüne tanıdık geldim diye kâfir değilim/ Bakışları sayan gamzenin zulmünü çekemem)

Minnet eylerse felek bir-iki günlük ömre  
Ölürüm derd-i muhabbetle o bârî çekemem  
(Felek bir iki günlük ömre minnet edecek olursa/ Aşk derdiyle ölürüm, o yükü çekemem)



Âşıkım âşika şûrîdelik alâ yaraşır  
Pek denâet görünür siklet-i ârı çekemem  
(Âşıkım, âşika divanelik pek güzel yaraşır/ Pek alçaklık görünür, ar sıkletini çekemem)

Nakd-i vakt olsa bana zevk u safâ-yı vuslat  
Bir nefes ârzû-yı bûs u kenârı çekemem  
(Bana vuslat zevki ve safası geçer akçe olsa/ Bir nefes öpme ve kucaklama arzusunu çekemem)

Sînemi dâğ ile dil tâze gülistân ister  
Bülbülüm lik gam-ı köhne bahârı çekemem  
(Gönül, dağ[lamak] suretiyle sinemi yeni gül bahçesi yapmak ister. / Bülbülüm lakin geçmiş baharın gamını çekemem)

Câna minnet ne çekersem çekeyim ey Nef'î  
Lezzet-i vuslat için fırkat-i yâri çekemem (G. 94)  
(Cana minnet ne çekersem çekeyim ey Nef'î/ Vuslatın tadı için yârin ayrılığını çekemem)

Bu iki müstakil gazel dışında Nef'î'nin "*çekemez dil*" redifli, 7 beyitlik gazelinde yer alan 5 beyit, vâsûht tarzının belirgin izlerini taşımaktadır. Bu gazelde şair, klasik aşk söyleminden saparak, aşka ve sevgiliye yönelik bir bıkkınlık ve usanma hâlini sergilemektedir. Âşık, gamzenin gönül kanını bir hazla içtiğini söyleyerek sevgilinin eziyetlerini ağır bir dille eleştirmekte; bu cefa dolu aşkı daha fazla sürdüremeyeceğini dile getirmektedir. Gazelde aşk, aklın afeti olarak nitelendirilmiş ve görülmemiş bir bela olarak sunulmuştur; gönül ise sevgilinin zülfünün zincirine tahammül edemez hâldedir. Mecnun'un çilekeşliğine gönderme yapan şair, onun yaptığı gibi zincir sürümeye takati olmadığını beyan ederken, sabah rüzgârının getirdiği yardımı dahi gönlünün istemediğini söylemektedir. Bu ifadeler, klasik aşk anlayışının merkezindeki cefaya razı olma hâlinin aksine, aşkı küçümseyen, ona karşı mesafe koyan bir yaklaşımı yansıtmaktadır.

Bu gazelde, özellikle gazelin ilk iki beytinde, klasik mecazlar aracılığıyla aşkın getirdiği elem ve zahmetlere karşı tahammülsüzlük açıkça ortaya konmuştur. Ancak şairin hitabının doğrudan bir sevgiliye yönelmemesi ve genel bir söylem içinde kalması sebebiyle, gazelde vâsûht tarzı daha çok bir tema olarak ele alınmış ve duygu düzeyinde olup fiktisel bir yöneliş olarak belirmiştir. Dolayısıyla bu gazelde, vâsûht tarzının hem duygusal hem de düşünsel düzeyde ifade bulduğunu, fakat birebir sevgiliye yönelmiş yoğun bir reddediştan çok, aşkın yapısal acılarını eleştiren zihinsel bir çerçevede kaldığını ifade etmek gerekmektedir:

Hûn-ı dili bir zevk ile nûş etmede gamze  
Ol lezzet ile zehr-i cefâyı çekemez dil  
(Gamze gönül kanını bir zevk ile içmede/ O lezzetle cefa zehrini çekemez gönül)

Aşk âfet-i akl oldu acep turfa belâdır  
Hem silsile-i zülf-i düttâyı çekemez dil  
(Aşk aklın afeti oldu, görülmemiş acayip bir beladır/ Hem iki büküm zülfün zincirini çekemez gönül)

Mecnûn gibi yok silsilecünbânlığa tâkat  
Hem minnet-i imdâd-ı sabâyı çekemez dil



(Mecnun gibi zincir sürmeye takat yok/ Hem sabah rüzgârının yardımının mihnetini çekemez gönül)

Düştü nazarı âyîne-i gayba mukâbil  
Aslâ keder-i çûn u çerâyı çekemez dil  
(Nazarı gayb aynasının karşısına düştü/ Asla nasıl ve niçin kederini çekemez gönül)

Nef'î gibi bir rind-i sebük rûh ile hemdem  
Hem siklet-i yârân-ı safâyı çekemez dil (G. 86/3-7)  
(Nef'î gibi neşeli bir rint ile hemdem artık/ Bir de safâ yâranının sıkletini çekemez gönül)

Nef'î, “*olsun*” redifli aşağıdaki 9 beyitlik gazelinin 4 beytinde yine geleneğin tersine gamdan şikâyet etmekte, sevgiliye, gönlünün daha ne kadar saçının gamıyla perişan olacağını sormakta ve onun zülfünün yerle bir olduğunu görmeyi dilemektedir. Bu beyitte aynı zamanda tevriyeli bir biçimde sevgilinin saçının uzunluğuna işaret edilmiştir. Şair, ilgili beyitlerde sevgilinin saçının gam erbabının gönlüne dokunmamasını; dostların düzenini perişan etmemesini istemekte, gönlüne bu sevdadan geçmesi gerektiğini de öğütlemektedir, aksi takdirde sevgilinin saçının her telinin ucu ona kıvrım kıvrım ejder olacaktır.

Klasik Türk edebiyatında sevgilinin zülfü, aşkın hem cazibesini hem de azabını simgeleyen merkezi bir imgedir. Ancak vâsûht tarzı şiirlerde bu cazibe, zamanla âşğın gönlünde bir bıkkınlık, usanma ve öfkeye dönüşmüştür. Nef'î'nin gazelinde de zülf motifi etrafında gelişen bu tavır, vâsûht üslubunun temel özelliklerini yansıtmaktadır. Şair, bu gazelinde zülfü üzerinden sevgiliye yönelik eleştirilerde bulunarak vâsûht üslubuna yaklaşmaktadır:

Nice bir dil gam-ı zülfünle perîşân olsun  
Göreyin zülfünü ki hâk ile yeksân olsun (G. 109/1)  
(Gönül daha ne kadar zülfünün gamıyla perişan olsun/ Zülfünün yerle bir olduğunu göreyim)

Ne dokunsun dil-i erbâb-ı gama zülfünde  
Ne perîşânî-i cemiyyet-i yârân olsun (G. 109/4)  
(Zülfün de ne gam erbabının gönlüne dokunsun/ Ne de yâranın düzenini perişan etsin)

Dil-i Nef'î gibi geçmezse bu sevdâdan eğer  
Her ser-i mûy ana bir ejder-i pîçân olsun (G. 109/5)  
(Nef'î'nin gönlü gibi bu sevdadan geçmezse eğer/ Her kılın ucu ona kıvrım kıvrım ejder olsun)

Deste deste edip ol zülf-i dütâyı bârî  
Hâkrûb-ı der-i şâhenşeh-i devrân olsun (G. 109/6)  
(O iki büküm zülfü deste deste edip/ Bari zamanın şahının kapısının toprağını süpürsün)

Vâsûht aşkın izlerinin bulunduğu bir diğer manzume de şairin “*çekemez*” redifli 66. gazelin 2 beytidir. Nef'î gazelin 4. beytinde sevgili ne kadar güzel olursa olsun vuslatı beklemeyi istemeyen; 6. beytinde bitkin ve zayıf bedeninin aşk yükünü kaldıramayacağını söyleyen bir âşık dilinden konuşarak geleneğin dışında, klasik aşk anlayışından uzaklaşmış bir aşk anlayışının ve bıkmış, vazgeçmiş bir âşğın izlerini yansıtmaktadır. Bu beyitlerde şair, klasik aşk anlayışının getirdiği sabır, tahammül ve tevekküle karşıt

olarak, âşığın bıkkınlık ve hırçınlık duygularını ifade etmektedir. Vâsûht şiirlerde âşık, sevgilinin vefasızlığına veya ona ulaşamamanın çilesine tahammül edemez hâldedir. Nef'î de "hâzırvakt" vurgusuyla aşkın doğasında bulunan bekleme sürecini reddetmekte; aşk yükünü taşıyacak gücünün kalmayan "bîtâb ü tüvân" bir âşık vurgusuyla dile getirmekte, klasik aşkta idealize edilen "sabırlı âşık" profiline aykırı durarak vâsûht aşka yaklaşmaktadır:

Bana bir dilber-i şûh olsa hemen hâzırvakt  
İntizârı dil-i fettân-ı cihânım çekemez (G. 66 /4)  
(Bana hemen şimdi bir şuh dilber olsa/ Beklemeyi cihan fettanı gönlüm çekemez)

Bileli kendimi ben gönlümü âşık buldum  
Bâr-ı gayrî ten-i bîtâb ü tüvânım çekemez (G. 66 /6)  
(Kendimi bildim bileli ben gönlümü âşık buldum/ Bitkin ve güçsüz bedenim başkasının yükünü çekemez)

## SONUÇ

Klasik Türk şiirinin kaside sahasında ve hicivde en tanınmış ve etkili isimlerinden biri olan Nef'î, gazellerinde daha yumuşak bir söyleyişle aşk, sevgili, şarap, meclis, musiki, felekten yakınma, ayrılık ve ıstırap gibi temaları işlemiştir (Akkuş 2018: 16). Şairin gazelleri, klasik üslubun yanı sıra Sebki-Hindî tesiriyle de şekillenmiş; yer yer Nedîm'i ve Lâle Devri'ni haber veren bir anlatım tarzına da yönelmiştir. Buna rağmen, Nef'î'nin gazelleri ve bu gazellerdeki muhteva zenginliği, klasik Türk edebiyatı araştırmalarında hak ettiği derinlikte ele alınmamıştır.

Bu bağlamda yürütülen çalışmada, Nef'î'nin *Türkçe Divan* 'ında yer alan 152 gazel arasında, vâsûht tarzı aşka dair izler aranmış; 5 ve 7 beyitlik 2 müstakil gazel yanında farklı gazellerdeki 11 beyitte bu tarza özgü duyuş ve anlatımların yer aldığı tespit edilmiştir. Söz konusu şiirlerde vâsûht tarzı aşk; geleneğe meydan okuma, sitem, çaresizlik ve aşkın doğurduğu bıkkınlık gibi temalar üzerinden tezahür etmektedir. Şair, bu şiirlerinde aşkın yıpratıcı yönünden yorulmuş, sevgilinin kayıtsızlığı karşısında hayal kırıklığına uğramış, zaman zaman sevgiliye beddua bulunmuş; hatta vuslatı bile arzulamayan, aşktan ve sevgiliden uzaklaşma eğiliminde bir âşık portresi çizmiştir. Bu özellikler göz önünde bulundurulduğunda, XVII. yüzyılda vâsûht tarzı şiir söyleyen sanatçılar arasında Nef'î'nin de yer alabileceği anlaşılmaktadır. Ancak, gazellerindeki sınırlı sayıda örnek dikkate alındığında, Nef'î'deki "vâsûht"u, bir açılım ve yöneliş olarak değerlendirmek daha isabetli olacaktır. Bununla birlikte, Nef'î'nin klasik şiir anlayışını sürdürürken dönemindeki yeni estetik arayışlara da kayıtsız kalmadığı, az sayıda örnekle dahi olsa vâsûht tarzını da deneyimleyerek şiirine tematik çeşitlilik kazandırdığı söylenebilir. Bu durum, şairin edebî kişiliğine farklı bir boyut eklemektedir.

## KAYNAKÇA

- Akün, Ömer Faruk (1994). "Divan Edebiyatı". *DİA*. C. 9, İstanbul, 389-427.
- Alıcı, Gülcan (2023). "Nef'î'nin İstiğnâ Makamında Yazdığı "Çekemem" Redifli Gazelinin Şerhi". *Külliyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi* 20: 1-13. [erişim tarihi: 4.12.2024] <https://doi.org/10.51592/kulliyat.1315688>
- Babacan, İsrail (2010). "Şeyh Gâlib'in Gazellerinde "Vâsûht" Tarzı Aşkın İzleri", *Türklük Bilimi Araştırmaları* 28: 57-68.
- Babacan, İsrail (2009). *Klâsik Türk Şiirinin Sonbahârı-Sebk-i Hindî*, Ankara: Akçağ Yay.
- Çiçekler, Mustafa (2006). "Fars Şiirinde Üslûplar". *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları I, Sözde ve Anlamda Farklılaşma Sebk-i Hindî*, 29 Nisan 2005 Bildiriler, Haz. Hatice Aynur, Müjgân Çakır, Hanife Koncu, 12-33. İstanbul: Turkuaz Yay.
- Enveri, Hasan (2011). *Ferhengi Feşerde-i Sühan*, Tahran: Neşr-i Sühan.
- Güleryüz, Ali (2008). "Fars Edebiyatında Bir Ara Dönem Üslubu". *Doğu Araştırmaları* 2: 21-24.
- Güleryüz, Ali (2006). "Sebk-i Irakî ile Sebk-i Hindî Arasında Geçiş Dönemi Üslubu: Mekteb-i Vukû". *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları I, Sözde ve Anlamda Farklılaşma Sebk-i Hindî*, 29 Nisan 2005 Bildiriler, Haz. Hatice Aynur, Müjgân Çakır, Hanife Koncu, 102-107. İstanbul: Turkuaz Yay.
- Horata, Osman (2019). *Has Bahçede Hazan Vakti: XVIII. Yüzyıl Son Klasik Dönem Türk Edebiyatı*. 3. bs. Ankara: Akçağ Yay.
- İpekten, Haluk (1974). *İsmetî Dîvânı*. Baylan Matbaası. Ankara.
- Kaya, Bülent (2021). "Klasik Türk Şiirinde Gelenek Çizgisi Dışında Âşık ve Sevgilinin Yeri". *Turkish Studies-Language & Literature*, 16 (3): 1937-1957.
- Kuzu, Fettah (2023). "Hoca Dehhânî'nin İdem" Redifli Gazelinde "Vâsûht Tarzı Aşk" veya Geleneğin Sorgulanması". *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 37: 841-851.
- Kuzu, Fettah (2023). "Nef'î'nin Şiirlerinde Âşık: İki Gazel İki Tavr". *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(3), 839-851. [erişim tarihi: 4.12.2024] <https://doi.org/10.21547/jss.1277247>
- Macit, Macit (2017). *Nedîm Dîvânı*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56214,nedim-divanipdf.pdf?0> [erişim tarihi: 4.12.2024]

- Mum, Cafer (2006). "Sebk-i Hindî'de Beyit Yapısı, Paradoksal İmajlar ve Çoklu Duyulama." *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları I, Sözde ve Anlamda Farklılaşma Sebk-i Hindî*, 29 Nisan 2005 Bildiriler, Haz. Hatice Aynur, Müjgân Çakır, Hanife Koncu, 109-141. İstanbul: Turkuaz Yay.
- Öztürk, Furkan (Çev.) (2024). *Nef'î. Dîvân*. Hasan Âli Yücel Klasikler Dizisi. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.
- Akkuş, Metin (hızl.) (2018). *Nefî Ömer Efendi, Nefî Dîvânı*, Haz., Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 2018. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-206118/nefi-divani.html> [erişim tarihi: 4.12.2024]
- Özyurt, Salih (2024). "Şiddet Coğrafyasının (Kerbela) Bir Şairi: Fuzûlî'de Şiddetin Yansıması". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 111: 381-398.
- Subaşı, Derya Adalar (2021). "El-Mütenebbî ve Nef'î'nin Fahriyelerinde 'Ben'in Tezâhürü". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 26/26: 539-568.
- Şentürk, Ahmet Atillâ (2016). *Osmanlı Şiiri Kılavuzu, I Âb-Azrail*, İstanbul: OSEDAM Osmanlı Edebiyatı Araştırmaları Merkezi.
- Şu'ûrî Hasan Efendi (2019). *Ferheng-i Şu'ûrî, Lisânu'l-Acem*. Haz. Ozan Yılmaz, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Tanrıbuyurdu, Gülçin (2018). *Kalkandelenli Mu'îdî, Dîvân*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59883,kalkandelenli-mu39idi-divanipdf.pdf?0> [erişim tarihi: 12.01.2025]
- Taştan, Erdoğan (2019). "Nedim'in Şiirlerinde 'Vâsûht' Tarzı Aşkın İzleri". *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 16: 445-459.